

נמר קטלני

משוללת הצדקה כלשהי. אפשר לחשוב שמחלקת הדרמה היא ברמה של לפחות „תיאטרון הכורסה“.. על המסקנות של עומר גם אני מוכן לחתום: מוצא אינו זכות תרבותית ושמוש אינו עומד בשורה אחת עם א.ב. יהושע, נסים אלוני ואחרים שמונה עומר. אבל מכאן ועד לקטילה מוחלטת ארוכה הדרך ובלתי מוסברת.

להגן על מילטון פרידמן („נמר של נייר“ ה-3 בינואר) זה לא כל-כך נעים, מפני שעומר טוען שהשקפת העולם הפרידמנית מקבילה לזו של הקייקלאסיקלאן, אבל כדאי לנסות.

ראשית, למרבה הצער, את תלאת הכלכלה הישראית אי אפשר לתלות בפרופסור משיקאגו. פרידמן שהוא כלכלן מהאסכולה המוניטארית רואה בכמות הכסף את המשנה העיקרית במישואה שתוצאתה אינן פלציה (או דיפלציה תלויה מה קורה לכמות הכסף). ליחס לו תוצאות נודיניות כלכליות המבוססת על גרעון תקציבי של עשרה מיליארד ל"י לפחות ועל ספיגת כסף (לא צמוד) מהציבור נגד כסף (צמוד), זה כאילו הודבק השער האחורי של שבועון זה ל„המודע“. לולא קיבלה הממשלה כמה מרעיונותיו של פרידמן (מכירת חברות ממשלתיות, קיצוץ הסובסידיות) היינו במצב גרוע עוד יותר.

עומר מצטט את גלברית האומר שפרידמן „לא נתקבל ברצינות כשדובר בעניינים מעשיים... אפילו ב"תקופתו של אייזנהאואר נמנעו אלה שהופקדו על משי"מות ממשיות מלשאלו בעצתם“. העובדה שפוליטיקאים אינם מקבלים תמיד את העצות הנכונות היא מצערת, אבל במקרה זה גם אינה נכונה. פרידמן יעץ לניכסון וספק אם יש כלכלן שראה את התגשמות רעיונותיו בימי חייו כמו פרידמן: ניתוק הדולר מבסיס הזהב, נייד שרעי המטבע, המעבר מצבא המבוסס על גיוס חובה לצבא מתנדבים (בכך היה שותף לו, למרבה הפלא, רופ' גלברית) ובעיקר ההכרה בחשיבות שינויים בכמות הכסף בהתפתחות כלכליות. את פרס נובל לכלכלה לא קיבל פרידמן על מה שניסה לעשות, אלא על מיפעל חייו, כשם מתנגדיו (כגון הכלכלנים סמו"אלסון והלר) מודים בתרומתו הכבירה למחשבה הכלכלית.

נכון שניעתו של פרידמן צלילי זכתה בביקורת חריפה בארה"ב, אך האם אנו המיימנים יחסים הדוקים עם אותה מדינה זכאים לבקר אותו על כך? כהשקפה ריאקציונית מובנת מאלה מצייני עומר שפרידמן שולל חוקים סוציאליים כגון שכר מינימום וביטוח לגיל זיקנה. זה באמת נשמע כהוכחה ניצחת להשתייכותו החברתית של פרידמניאק (כלשונו של עומר) עד שמחזירים את הנושאים הנדונים למיסגרת וההקשר שלהם.

שכר מינימום, למשל. ג'והן קנדי, כאשר כיהן בסנט, תמך בהעלאת שכר המינימום. הוא הודה שביקש לעזור לתעשיות הטקסטיל של ניו-אינגלנד שסבלו מתחרות תעשיות הטקסטיל הדרומיות, המבוססות על כוח אדם זול יותר. מהן התוצאות האפשריות של העלאה כזו? התעשיות הדרומיות ייאלצו לפטר פועלים (אגב, בני המיעוט הכושי) המחיר הסופי לצרכן יעלה (מישהו צריך לשלם עבור עלות גבוהה יותר). השאלה היא מה טוב יותר לפועל: להיות מובטל במדינה נאורה ששכר המינימום שלה הוא 2.25 דולר לשעה או מועסק בשכר 1.75 דולר לשעה? ומה טוב יותר לציבור — לשלם מענקי אבטלה וגם מחירים גבוהים יותר עבור שחרות או לשכור משכר מינימום? ברור אם כן שהתומכים בהעלאת שכר המינימום אינם אלה הנמ"צאים בתחתית הסולם, אלא הפועלים המבוססים יותר שכל העלאה בשכר המינימום משמשת להם יצודק לדרוש העלאה מקבילה בשם עיקרון ההפרשיות ה"מקודש שם ופה כאחד.

אבל מדוע בכלל יש צורך בשכר מינימום? בזמני גיאות יש מחסור בכוח אדם ומחירו יטה לכפי מעלה ללא עזרת הפוליטיקאים. בזמני שפל גוברת האבטלה, פועלים בלתי מיומנים או נערים (אלה שהחוק נועד להגן עליהם) יועסקו רק כל עוד העסקתם תהיה כדאית למעביד, ואם זה במקרה מתחת לשכר ה"מינימום הם יעברו לחיות על חשבון הציבור, אולי לעולם ועד.

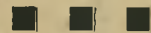
בעניין הביטוח הלאומי, כמו בעניין שכר מינימום אין פרידמן מתנגד למטרה, אלא לשיטה שבה רוצים להשיגה. אפילו נניח שזה עיסקו של המימשל לדאוג לכך שכל אזרח יהיה מבוסס (כי על האזרח המטמטם

מנופול הוא לעיתים רע הכרחי, אך לא כאשר מדובר באמצעי התיקשורת. ככל שירבו הדעות כן ייטב, ויחליט הקורא מה שיחליט.

במדור המישנה „פולקלור“ קטל עורך המדור, „נמר של נייר“ את סיפרו של אמנון שמוש „מישל עזרא ספרא ובניו“. למילה פולקלור יש הקשר מייד למציאות הישראלית: פיברוק שמטרתו היחידה היא עשיית רווח. העובדות שלפניו הן שונות — שמוש (ש"ן קמוצה, ו"ו חלומה) חבר קיבוץ שעזב את חלב בגיל תשע, גדל בתל-אביב, למד בנימסיה הרצליה והיה ממייסדי קיבוץ מעייני-ברוך בתש"ח, חוזר אחרי ארבעים שנה למציאות הקשורה בילדותו כאמצעי לביטוי סיפורתי.

תהליך דומה עבר יצחק גורן-גורמזאנו שעזב את מצרים בגיל צעיר ופירסם עתה את „קץ אלכסנדרינו“. גם אילו היה סיפרו של שמוש מחוסר ערך, היה מקום לעמוד על תופעה סוציו-תרבותית זו: בני הארץ ה"חוזרים להוויית ילדותם כמקור לביטוי סיפורתי. מצי"אות זו ולא החוויה הישראלית שבה גדלו והתחנכו, היא השלטת בכתיבתם. אך האם באמת מחוסר הספר שלפניו ערך כלשהו?

שמוש מתאר בסיגנון ציורי, מלא צבע והומור את חלב (בשמה המיקראי — ארס צובא), יהודיה הממור לחים ונשותיהם השדכניות. כך לדוגמה הוא מתאר את מישל, אבי השושלת: „מי שרואה אותו מהלך לאיטו, כל הפנאי שבעולם לרשותו, לא היה מאמין שאיש זה חולש על חברת יבוא וייבוא ששניפים לה בחמישה מרכזים עולמיים ומחזורה נכתב בששה שבעה אפסים, בלי עין הרע. מהלך היה ברחובות ובשווקים, מניף מקל הליכה שלו בחן עם כל צעד, ושותה בצמא בחושי העירניים והדרכים תמיד את כל המראות והקולות והריחות, שעלו מן הכוכים ומן הדוכנים, מן האנשים ומן החמורים, ומן הכבשים המובלות לאי"ת לזים“.

מה שפוטר המבקר כ„פולקלור“ לאחרים הוא השק"פת חיים. אם לנו הזמן לא כסף, למישל הזמן הוא מנתת הבורא שניתנה לו ליהנות מפילאי הבריאה (ישתבח ש-מו! הוא קורא בסילסול למראה פרה נבונה בקיבוץ). אין הוא מדייר את עצמו מהנאות סטנות: רכישת ירוק ותבלינים תוך בחירה קפדנית ומיקור נובק ברבע מאג'די (מטבע סוי). מישל הוא טיפוס שוותיקי הארץ זוכרים שכמותו משוטטים באון ברחובות חיפה, צפת או טבריה. מי שמכיר את יהודי חלב יודע שתיאורו של שמוש הם אמיתיים והוא היטיב לשרטט את דמויותיהם. אבל לכך אין עומר מתייחס כלל.

ההומור של המחבר קיבל את הציון „מפוקפק“. ראשית יש לומר ששמוש לא כתב טרטי לגששים והשאלה אם הוא משעשע (אותה) או אינו משעשע (את עומר) איננה קנה-מידה לבחינת הספר. ההומור הוא פועל יוצא מתיאור המינהגים כמו למשל ב"חלב הנ"ל העוסק במינהגי החיתון של הקהילה: „חלבי המכבד את עצמו שיתחנן עם אשכנזיה — בר מיין (לא עלינו) אמת, עניין חלבים שבארץ ישראל (שקוראים לכל ארדיש ואישייה — אחינו האשכנזים) הוא פרשה בפני עצמה...“ והמסקנה: „בדרך-כלל מקומה של חלבית בעיניו של חלבי, ואין ספק שבכך אושרם גדול ועושרם גדל. מפני מה אושרם גדול? משום שאין מקום להפתעות. יודע אתה כל מה שקרה במישפחה או במישפחה במשך כמה דורות ואם מאמין בתן בתורשה, יהי ברי לך שחתול בשק לא קנית. ומפני מה עושרם גדל? שחלבי עשיר בדרך-כלל עשיר מאוד, ואפילו הוא פושט רגל היום, סופו לעמוד על רגליו...“ משעשע או לא, זוהי דרך התבטאות אופיינית להלך המחשבה של בני חלב, והתיאור הוא אמיתי וקריא.

על ה„עגנות“ של שמוש — מי מסופרי ישראל לא הושפע מעגנון? השאלה היא אם יש פה חיקוי או יציקת תוכן חדש לתוך מיבנים לשוניים שניכרות בהם השפעות אחד מגדולי המספרים בעברית. מעניין, אגב עד כמה יכולים מבקרים סיפורתיים להיות חלוקים בדעותיהם: יהודית אוריין (ידיעות אחרונות), 19 בינואר) כותבת: „מבחינת הלשון מגיע שמוש להישגים מעניינים מאוד, לשון מתוקנת, אידיומאטית... אינטג"רציה טובה של תוכן ולשון...“ ולעומת זאת עומר: „לשון עברית מיושנת, נטולת ייחוד כלשהו...“ לשמוש יש לדעתי נקודת זכות במחלוקת: השפה הערבית, סיגנון החיים המזרחי, ההווי הציורי, כל אלה מתקבל על הדעת שהשפיעו עליו יותר מעגנון. עומר טוען שהסיגנון, בלתי טיבעי למחברו — כלום באמת יכול סיגנונו של מישהו להיות טיבעי יותר למישהו אחר פרט למחברו?

את שאיפתו של שמוש שסיפרו יגיע אל הטלוויזיה (באמצעות מחלקת הדרמה) מנכה עומר, „יומרת ו-

קצת אי אפשר לסמוך שידאג לעתידו ובסופו של דבר יפול למעמסה על החברה). מדוע צריכה הממשלה להיכנס לעיסקי ביטוח? מדוע לא תסתפק בכך שכל אזרח יבטח את עצמו באיוו חברת ביטוח שיחפוץ וימציא תעודה מתאימה על כך (כשם שחובה להמציא תעודה על ביטוח רכב)? אם הממשלה באמת סבורה שהיא מציעה למבוטחיה את העיסקה הטובה ביותר בכך שתמורת 12% או 18% (מס רגרסיבי!) היא תשלם להם קיצבת רבע לעת זיקנה ועוד כמה זוטות, מדוע לא להניח לאלהיו ושות' להתחרות בה? הסיבות לכך הן שתיים, ולשתיהן אין שייכות לעניין — אחת, מה יעשה עם כל המנגנון המסועף העסוק בגביית המס? (למרבה האירוניה היחידים בארה"ב הפטורים מחובות הביטוח הלאומי הם עובדי הממשלה הפדראלית. להם יש תוכנית ביטוח משלהם, טובה יותר. הם לא פראיירים). הסיבה השנייה היא שציבור ליברלי בדרך-כלל מבחינה פוליטית, והרגיש לפגיעה בזכויותיו, ממש מתחנן שהממשלה תגביר את מעורבותה בעניינים כל-כליים, דבר שכל מימשל עושה ברצון, אי אפשר לעמוד בפני הפיתוי להגדיל את חמנגנון והעוצמה.

אם למישהו נדמה שהפילוסופיה הפרידמנית היא לטובת העשירים דווקא, גם זו טעות. פרידמן מצביע על העובדה שהעניינים משלמים לביטוח הלאומי במשך תקופה ארוכה יותר (הם נכנסים למעגל העבודה מוקדם יותר ואינם יכולים להרשות לעצמם פנסייה מוקדמת), הם מסבסדים את לימודיהם של המבוססים יותר ב"אוניברסיטאות, הואיל וחלקם בקרב הלומדים באוני-ברסיטאות הממומנות על-ידי המדינה קטן מחלקם באוכלוסייה.

הטענה שאילו היו שרי האוצר הראשונים של מדינת ישראל נשמעים לעצותיו של פרידמן היינו חיים עד היום במעברות היא דימייונית. ראשית פרידמן בהחלט מכיר בעובדה שיש תפקידים שרק הכלל יכול לבצע. שנית, איננו במעברות לא משום גאונוותם של שרי-האוצר שלנו, אלא עקב זום הירקרים שהגיע אלינו ואשר לפי חישוב של דולר לגולגולת (שנעשה על ידי שורת המתנדבים דאז) היה צריך להספיק, כדי לשכן את כולנו בדירות לוקסוס עם ארבעה כיווני אויר. למרבה הצער זה לא קרה, אך לא כאן המקום לעסוק בכך.

יתכן שקוראים רבים עדיין סבורים שהוא סתם ריאקציונר, אך אם הצגת העובדות הביאה כמה מהם למחשבה שנייה בנושא, גם זו לטובה.

כל האמור לעיל אין משמעותו שכל הנאמר ב"„נמר של נייר“ מעורר מחלוקת. על הביקורת על ספריה (!) של תמר אבידראטינגר אפשר לחתום בשתי ידיים. אגב, לפי איזה קריטריונים זכה „קשה להיות אשת חברה“ בפירוטמת חינוס בטלוויזיה הבלתי מיס-ריתת (מבסרת) „כמעט חצות“? כבר גמרו לפרסם את כל הסופרים שזכאים לשם תואר זה?

ולבסוף, „נמר של נייר“ הוא ללא ספק מדור רענן וקריא ביחס לעמיתיו בעיתונות, שכמה מהם העלו עובש במשך השנים, ודווקא משום כך חובה על עורכו לקטול במשנה זהירות.

שיגעון חכים, תל-אביב